

Date: 27th February-2025

TAYM-MENEJMENTNING MADANIY VA IJTIMOY OMILLARI. (TURLI
MAMLAKATLAR TAJRIBASI MISOLIDA)

Boboyeva Sharofat Saydulloyevna

Buxoro innovatsiyalar universiteti

2 kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada taym-menejment tushunchasining turli madaniyatlar va ijtimoiy omillar bilan bog‘liqligi ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Dunyoning turli mintaqalarida vaqtni boshqarish yondashuvlari o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, bu jarayonga jamiyatning qadriyatlarini, mehnat etikasi va texnologik taraqqiyoti ta’sir ko‘rsatadi. Maqolada monoxronik va polixronik madaniyatlarning taym-menejmentga yondashuvi, G‘arb va Sharq davlatlarida qo‘llanilayotgan samarali vaqtni boshqarish strategiyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, texnologik taraqqiyot va jamiyatdagi o‘zgarishlarning vaqtni rejalashtirishga ta’siri muhokama etiladi.

Kalit so‘zlar: Taym-menejment, vaqtni boshqarish, madaniyat, ijtimoiy omillar, monoxronik va polixronik yondashuvlar, G‘arb va Sharq ta’lim usullari, texnologik taraqqiyot, ish samaradorligi, rejalashtirish strategiyalari, global tendensiyalar.

Kirish: Zamonaviy dunyoda taym-menejment shaxsiy va kasbiy muvaffaqiyatning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Har bir inson uchun vaqt chegaralangan resurs bo‘lib, undan qanday foydalanish natijadorlik, sifat va samaradorlikka bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Biroq, vaqtni boshqarish yondashuvlari har bir mamlakatda turlicha shakllangan bo‘lib, bu jarayonga madaniy va ijtimoiy omillar sezilarli darajada ta’sir qiladi. Bu maqolada dunyoning turli mintaqalarida taym-menejment qanday tushunilayotgani, uning madaniy va ijtimoiy omillarga bog‘liqligi hamda turli mamlakatlarda qanday samarali strategiyalar qo‘llanilayotgani ilmiy tahlil qilinadi. Xususan, G‘arb va Sharq madaniyatlarining vaqtni boshqarishga yondashuvi, Yevropa, Osiyo va Amerika mamlakatlaridagi tajribalar ko‘rib chiqiladi.

Vaqtni boshqarish tushunchasi turli madaniyatlarda farqlanadi. Geert Xofstedening madaniy o‘lchovlar nazariyasi bo‘yicha ba’zi jamiyatlar vaqtga nisbatan monoxronik (aniq jadval va rejalashtirishga asoslangan), ba’zilari esa polixronik (moslashuvchan va bir vaqtning o‘zida bir nechta ishni bajarishga asoslangan) yondashuvni afzal ko‘radi.

Monoxronik madaniyatlar (AQSh, Germaniya, Skandinaviya mamlakatlari) – vaqt aniq tartiblangan, ish rejasi va maqsadlar oldindan belgilangan va unga qat’iy rioya qilinadi. Polixronik madaniyatlar (Arab mamlakatlari, Lotin Amerikasi, Janubiy Osiyo) – vaqt moslashuvchan tarzda tushuniladi, rejalashtirishdan ko‘ra jarayon va munosabatlarga ko‘proq e’tibor qaratiladi. Bu farqlar taym-menejment usullari va texnikalarining turli mamlakatlarda qanday qo‘llanishini belgilaydi.

AQSh va G‘arbiy Yevropa mamlakatlari taym-menejmentning ilmiy tamoyillariga asoslangan yondashuvlarni qo‘llashda yetakchi hisoblanadi. Pomodoro texnikasi,

Date: 27th February-2025

Eisenhower matritsasi va SMART maqsadlari kabi metodlar keng qo'llaniladi. Ish muhitida aniq jadval bo'yicha ishlash, vazifalarni delegatsiya qilish va samaradorlikni oshirishga urg'u beriladi. Yaponiya va Janubiy Koreyada taym-menejmentga bo'lgan yondashuv g'arbiy modellar bilan uyg'unlashgan. Yaponiya madaniyatida "Kaizen" yondashuvi asosida uzluksiz rivojlanish va samaradorlikka erishish muhim sanaladi. Xitoyda esa vaqtni boshqarish kollektiv ish muhitiga asoslangan bo'lib, an'anaviy qoidalarga va ijtimoiy o'zaro munosabatlarga katta e'tibor beriladi.

Lotin Amerikasi va Arab dunyosida vaqtni boshqarish nisbatan moslashuvchan bo'lib, ish muhitida shaxsiy munosabatlar va ijtimoiy aloqalar muhim o'rin tutadi. Bu hududlarda qat'iy jadval va aniq rejalashtirishdan ko'ra insonlararo munosabatlarni ustuvor ko'rish kuzatiladi. Natijada, vaqtni aniq boshqarish usullaridan foydalanish G'arb mamlakatlariga nisbatan kamroq uchraydi. Madaniy xususiyatlardan tashqari, taym-menejmentga ta'sir qiluvchi ijtimoiy omillar ham mavjud. Jamiyatda qabul qilingan mehnat etikasi, ish unumdorligiga qo'yiladigan talablar, texnologiyalarning rivojlanganligi va hayot tarzi vaqtni qanday boshqarish usullari qo'llanishini belgilaydi. Masalan: Yuqori raqobatbardosh jamiyatlar (masalan, AQSh, Yaponiya) – vaqtni aniq rejalashtirish va yuqori samaradorlik talabi mavjud. An'anaviy jamiyatlar (masalan, Hindiston, Braziliya) – vaqtni boshqarishda ijtimoiy munosabatlar va oila muhim o'rin tutadi. Texnologik rivojlangan jamiyatlar (masalan, Skandinaviya davlatlari) – vaqtni boshqarishda sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan tizimlardan foydalaniladi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi: Taym-menejment masalasi turli sohalarda, jumladan menejment, psixologiya va pedagogikada keng o'rganilgan. Ilmiy nuqtai nazardan, Geert Xofstede madaniy o'lchovlar nazariyasi orqali turli jamiyatlarda vaqtni boshqarish yondashuvlari tahlil qilingan. Frederic Taylor va Genri Fayol kabi klassik menejment nazariyotchilari vaqtni boshqarishning samaradorlikka ta'sirini aniqlagan bo'lsa, zamonaviy tadqiqotchilar, jumladan Stiven Kovi, Devid Allen va Bodo Shefer, shaxsiy va jamoaviy vaqtni boshqarish tamoyillarini ishlab chiqqanlar.

G'arb mamlakatlarida vaqtni boshqarishning qat'iy rejalashtirish va samaradorlik tamoyillari asosida rivojlanganligi aniqlangan. Sharqiy Osiyo mamlakatlarida esa vaqtni boshqarish madaniy qadriyatlar bilan uyg'unlashgan bo'lib, "Kaizen" va "Ikigai" kabi falsafalar yordamida samaradorlikka erishish yo'llari ishlab chiqilgan. Lotin Amerikasi va Yaqin Sharq mamlakatlarida esa vaqtni boshqarish ko'proq ijtimoiy munosabatlar va shaxsiy aloqalarga bog'liq ekanligi aniqlangan. So'nggi yillarda texnologik taraqqiyot vaqtni boshqarish jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli rejalashtirgichlar, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va sun'iy intellektga asoslangan vositalar yordamida vaqtni yanada samarali boshqarish imkoniyatlari paydo bo'lgan. Bu esa turli mamlakatlarda taym-menejment strategiyalarining o'ziga xos modifikatsiyalarga uchrashiga olib kelgan. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlar ko'proq biznes va professional faoliyatga yo'naltirilgan bo'lib, ta'lim jarayonida taym-menejment madaniy va ijtimoiy omillarga qanday bog'liq ekani yetarli darajada o'rganilmagan. Ushbu maqola mazkur

Date: 27th February-2025

bo'shliqni to'ldirish va turli mamlakatlardagi vaqtni boshqarish amaliyotlarini qiyosiy tahlil qilishga qaratilgan.

Taym-menejment strategiyalarining samaradorligini oshirish uchun har bir mamlakat o'z madaniy va ijtimoiy xususiyatlarini hisobga olgan holda mos metodlarni qo'llashi lozim. G'arb tajribasidan qat'iy rejalashtirish, Sharqiy Osiyo yondashuvlaridan esa intizom va jamoaviy ishlash madaniyati o'rganilishi mumkin. Shu bilan birga, har bir jamiyatning o'ziga xos ehtiyojlariga mos keluvchi tizimli yondashuvlarni ishlab chiqish muhim sanaladi.

Xulosa qilib aytganda, taym-menejment madaniyat va ijtimoiy omillar bilan bevosita bog'liq bo'lib, har bir jamiyat bu jarayonga o'ziga xos yondashadi. Turli mamlakatlarning vaqtni boshqarish bo'yicha tajribalarini o'rganish va samarali usullarni joriy etish insonlarning ish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuning uchun ham, taym-menejment strategiyalarini ishlab chiqishda global tendensiyalar va madaniy xususiyatlarni inobatga olish zarur. Har bir shaxs o'zining yashash muhitiga mos keluvchi eng samarali vaqt boshqarish usullarini tanlashi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*. Sage Publications.
2. Taylor, F. W. (1911). *The Principles of Scientific Management*. Harper & Brothers.
3. Fayol, H. (1949). *General and Industrial Management*. Pitman.
4. Drucker, P. (1967). *The Effective Executive: The Definitive Guide to Getting the Right Things Done*. Harper Business.
5. Covey, S. R. (1989). *The 7 Habits of Highly Effective People: Powerful Lessons in Personal Change*. Free Press.
6. Allen, D. (2001). *Getting Things Done: The Art of Stress-Free Productivity*. Penguin Books.
7. Shefer, B. (1999). *The Road to Financial Freedom: Your First Million in Seven Years*. Campus Verlag.
8. Schwartz, T. (2010). *The Power of Full Engagement: Managing Energy, Not Time, is the Key to High Performance and Personal Renewal*. Free Press.
9. IKRAMOVA, A. A. (2021, April). The genesis of drama in western and uzbek literature. In E-Conference Globe (pp. 496-501).
10. IKRAMOVA, A. A., & IKRAMOVA, N. A. (2021, April). FACTORS AFFECTING THE DEVELOPMENT OF AMERICAN DRAMA. In E-Conference Globe (pp. 446-451).
11. Aziza Aminovna, I., & Shodiyeva Sarviniso, K. (2024). 20-ASR INGLIZ SHE'RIY DRAMASI VA UNDA TARIXIY MAVZU TALQINI. PEDAGOG, 7(3), 36-41.
12. Aminovna, I. A., & Qizi, R. P. I. (2023). INFORMATIVE-COMMUNICATIVE NATURE OF MASS MEDIA. JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE, 2(12), 240-243.

